

Τ.Α.Π.Ε.Π.Α.
ΤΑΜΕΙΟ ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑΣ & ΠΕΡΙΘΑΛΨΕΩΣ ΕΚΤΕΛΩΝΙΣΤΩΝ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ – ΑΘΗΝΩΝ

Πασχάλης Καπουσούζης M.D.
Ψυχολόγος – Κοινωνικός Λειτουργός
Ψυχοθεραπευτής

ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Σύμφωνα με το δεύτερο βιβλίο της Ρητορικής του Αριστοτέλη (1389- a3-b18) η εφηβεία διακρίνεται από έντονες και ασταθείς επιθυμίες. Οι έφηβοι χαρακτηρίζονται ορμητικοί, παράφοροι, δεν μπορούν να ελέγξουν το θυμό τους και παρασύρονται από την ορμή τους,

“Οι μιν ουν νέοι τα ήθη εισίν επιθυμητικοί, και οιοι ποιειν ων αν επιθυμήσωσιν.
(...). Ευμετάβολοι δε και ασίκοροι προς τα επιθυμίας καί σφόδρα μιν
επιθυμουσι,”

“Καί θυνικοί καί οξύθυμοι καί οιοι ακολουθειν τη ορμη καί ηττους εισι του
θυμου”

Τα χαρακτηριστικά που αναφέρει ο Αριστοτέλης μπορούν να ανιχνευτούν και στα τρία στάδια της εφηβείας: την πρώιμη εφηβική ηλικία 10/11 – 14 ετών, την μέση εφηβική ηλικία 14-16/17 και την όψιμη 16/17-20/21 (Τσιάντης,1991). Άλλωστε η εφηβεία έχει ταυτιστεί με πολλούς και αντιφατικούς χαρακτηρισμούς που αφενός καλύπτουν μια ευρεία κλίμακα των συναισθημάτων αφετέρου αποδεικνύουν το ευμετάβλητο των συναισθηματικών τους αντιδράσεων.

Σύμφωνα με την Anna Freud (1936) η εφηβεία είναι μια χρονική περίοδος της ανάπτυξης του ανθρώπου που κατακλύζεται από έντονες επιθυμίες που ζητούν επιτακτικά ικανοποίηση. Υφίσταται μια αναζωογόνηση της παιδικής ενορμητικής συμπεριφοράς υπό το καθεστώς της προσπάθειας για ενήλικη έκφραση. Με άλλα λόγια ο έφηβος βρίσκεται ανάμεσα στις έντονες ορέξεις του και σε μια κοινωνική συνείδηση που αρχίζει σταδιακά να διαμορφώνεται. Ενώ πριν μερικό καιρό η σκανταλιά του μικρού παιδιού συγχωρούνταν εύκολα, τώρα το παράπτωμα του εφήβου προκαλεί και κυρώσεις αλλά και τύψεις. Είναι μια πλούσια χρονική περίοδος

τόσο από ποσοτικές όσο και ποιοτικές ψυχικές διεργασίες. Το τίμημα όμως που “πληρώνει” ο έφηβος δεν πρέπει να παραγνωρισθεί.

Άλλωστε πάντα η εφηβεία προβληματίζει το σύνολο της οικογένειας. Κυρίως οι γονείς ανησυχούν για το πώς θα πρέπει να συμπεριφερθούν στο έφηβο μέλος της οικογένειάς τους. Ασφαλώς έτοιμες λύσεις και συνταγές δεν υπάρχουν καθώς μάλλον αγγίζουν τα όρια του ναρκισσιστικού αλάθητου παρά προωθούν τον έλλογο προβληματισμό. Ωστόσο είναι χρήσιμο να επισημανθεί πως ο θεσμός της οικογένειας αποτελεί την πρώτη κοινωνική ομάδα του ανθρώπου που συν τοις άλλοις προσπαθεί να μετουσιώσει τις έντονες ασυνείδητες επιθυμίες σε συνειδητές και κοινωνικά αποδεκτές απαιτήσεις και συμπεριφορές. Σύμφωνα με τον Lacan (1938), μέσα στην οικογένεια παρατηρείται μια μοναδική ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων, τις οποίες στηρίζουν εξαιρετικές ικανότητες διανοητικής επικοινωνίας όπως και μια παράδοξη οικονομία των ενστίκτων τα οποία εμφανίζονται επιδεικτικά μετατροπής. Έτσι η οικογένεια τόσο από κοινωνιολογική οπτική όσο και από ψυχολογική θεώρηση έχει την ικανότητα να κρατήσει-αγκαλιάσει την ένταση της εφηβικής ηλικίας.

Ο έφηβος είτε λεκτικά είτε εξωλεκτικά θα επικοινωνήσει τον ψυχικό του προβληματισμό. Θα εκφράσει ποικιλοτρόπως την συναισθηματική του ένταση. Θα ζητήσει άμεσα ή έμμεσα την γνώμη των άλλων. Είναι η στιγμή που το ρήμα ακούω διαμορφώνει ένα ενεργητικά υποστηρικτικό περιβάλλον. Οι έτοιμες ερμηνείες, συμβουλές και καθοδηγήσεις όσο παιδαγωγικά σωστές και αν είναι δημιουργούν ένα πλαίσιο ασφυκτικό χωρίς περιθώρια πρωτοβουλίας. Ουσιαστικά η έκφραση της επιθυμίας καταπνίγεται για να μετατραπεί πιθανώς σε ψυχική διαταραχή κατά την ενήλικη ζωή.

Γνωρίζοντας όμως ο έφηβος πως η έκφραση της γνώμης του δεν θα αντιμετωπιστεί ως μειωμένου κύρους άποψη αλλά θα αποτελέσει αφορμή συζήτησης ασχέτως της συμφωνίας ή της διαφωνίας, θα έχει κατακτήσει ένα βαθμό προσωπικής ενδυνάμωσης. Το δικαίωμα θα το έχει δώσει η οικογένεια. Το ακούω της οικογένειας και ασφαλώς των γονέων σημαίνει σεβασμό της ετερότητας του εφήβου. Δεν σημαίνει αποδοχή και πλήρη ταύτιση, υιοθετεί όμως την άποψη του Winnicott (1965) που προτείνει στις νέες μητέρες να αποδέχονται τις πρώτες αυθόρμητες κινήσεις του βρέφους. Όπως το βρέφος αυθόρμητα κουνά το σώμα του ανακαλύπτοντας εαυτό και κόσμο έτσι μερικά χρόνια αργότερα σε μια συμβολική αντιστοιχία ο έφηβος θα κινηθεί ψυχικά ώστε να νοηματοδοτήσει σκέψεις, απόψεις συναισθήματα. Και στις δύο περιπτώσεις χρειάζεται ένα πλαίσιο που από την μία θα προσφέρει την σιγουριά

της σταθερότητας και από την άλλη θα προτρέπει την αυτενέργεια. Ο θεσμός της οικογένειας ως μια φυσική ομάδα σχεδόν νομοτελειακά έχει τις συγκεκριμένες ιδιότητες-ικανότητες. Το θέμα είναι ο τρόπος που χρησιμοποιούνται. Ένα πρακτικό παράδειγμα ίσως διαφωτίσει το όλο ζήτημα. Η παρατήρηση σε ένα έφηβο «είσαι κακός » ή «είσαι απαράδεκτος» αναφέρεται στο σύνολο της προσωπικότητάς του, είναι κατά κάποιο τρόπο ένας εν γένει αφορισμός. Όταν προσεγγίσουμε έναν έφηβο λέγοντας του «πως αυτό που έκανες είναι κακό ή απαράδεκτο» αναφερόμαστε σε μια συγκεκριμένη πράξη χωρίς να μειώσουμε την προσωπικότητα του. Σε τελική ανάλυση ο απώτερος σκοπός δεν είναι η εμπαθής στάση αλλά το ενδιαφέρον και το «νοιιάξιμο» προς τους εφήβους που δεν εκδηλώνεται απορριπτικά αλλά με διάθεση ενεργητικής στήριξης και φροντίδας.